

Raamatute põletamise mälestusmärk, Berliin, Bebelplatz

Memory Walk, Anne Frank House

„Ma tean, et sellel väljakul põletati raamatuid. Kui see kujutab tühja raamaturiiulit, siis on need kaks asja võib-olla omavahel seotud?”

„1933. aasta 10. mai keskööl korraldasid Saksa üliõpilased, kes toetasid Hitleri mõtteid saksa keele ja kirjanduse puhastamise kohta, Berliinis tollasel Opernplatzil suure raamatute põletamise. Leekidesse heideti üle 20 000 raamatu, eesmärgiga hävitada nn mittedeutsche kirjanike, luuletajate ja teadlaste tööd. Tulle heideti muu hulgas ka Karl Marxi, Sigmund Freudi, Helen Kellersi, Bertolt Brechti ja Ernest Hemingway loomingut. Samuti neelasid leegid Heinrich Heine töid, kes oli enam kui 100 aastat varem kirjutanud:

„Seal, kus põletatakse raamatuid, põletatakse lõpuks ka inimesi.” (Heinrich Heine, 1820)

Berliinis ja teistes Saksa linnades toimunud raamatute põletamine põhjustas USAs suurt meelepaha. Tuhanded inimesed kogunesid New Yorgi tänavatele protestimarsile. Ameerika kirjanik Helen Keller kirjutas Saksa üliõpilastele avaliku kirja, milles ütles:

„Kui te usute, et ideid on võimalik tappa, ei ole te ajaloost midagi õppinud (...). Te võite põletada ära nii minu kui ka Euroopa kõige helgemate peade raamatud, aga nende mõte on imbunud miljonisse allikasse ja annab teistele mõtlejatele vaid hoogu juurde.” (Helen Keller, 1933)

1995. aastal lõi Iisraeli kunstnik Micha Ullman seda holokaustile eelnenud sündmust meenutava mälestusmärgi. Tegemist on maa-aluse raamatukoguga, kus on ruumi 20 000 raamatule. See on 5x5x5 meetri suurune maa-alune ruum, kuhu saab läbi tänavasillutises oleva klaaspaneeli sisse vaadata. Mälestusmärk on väga diskreetne ja võib jääda kahe silma vahele, kuid see paneb meid ajaloo ja omaenda vaadete üle järele mõtlema, et vältida ajaloo kordumist.

„Mida teie sellest mälestusmärgist arvate?”

- Iga ajalooajaloo jaoks sobib üht konkreetset liiki mälestusmärk. See käib ka meie aja kohta.
- Mulle tundub, et see on kõnealuse sündmuse mälestamiseks suurepärane lahendus. Minu meelest on tühi raamaturiiul tõeliselt vahva. See näitab ajalukku jäänud tühja kohta, kas pole?
- Minu arust on see äärmiselt sümbolne. See paneb inimesi ehk rohkem mõtlema kui mõni silmatorkavam asi.
- Inimesed näevad küll tühje raamaturiiuleid, kuid ei tea nende tähendust. Mina arvan, et mälestusmärgile on vaja lisada ka selgitav tekst.”

„Kas mälestusmärgid on minevikust õppimiseks ikka õige viis?”

- Mina ütleks, et mälestusmärgid noori eriti ei huvita.
- Minu meelest mõistavad inimesed asju tõeliselt alles siis, kui nad midagi visuaalselt näevad ja suudavad seeläbi juhtunut ette kujutada. Sellepärast tuleks minu meelest kooliga ajaloolisi kohti külastada.

– Mälestusmärgid on olulised, aga mulle tundub, et Saksamaal ja Berliinis on nendega pisut liiale mindud. Memoriaalid peaksid kujutama midagi tulevastele põlvedele kasulikke ning see on hea, sest minevikust on alati midagi õppida. Aga ajalukku kinni jäädes hakkavad asjad valesti minema.

– Ajalugu, nii head kui ka halba, on oluline dokumenteerida ja mäletada ning oluline on mõista, et selle eesmärk on teada, mida mitte teha.

Ka tänapäeval põletatakse raamatuid – äärmuslike usuliste või poliitiliste ideoloogiate ja maailmavaadete tõttu. 2002. aastal põletati USA-s, Moskvast ja Mehhikos J.K. Rowlingu raamatuid, sest Harry Potterit peeti näiteks antikristuseks. 2006. aastal heitsid neonatsid Saksamaal Pretzenis tulle Anne Franki päeviku, sest nende meelest on see üks suur vale. 2011. aastal korraldas pastor Terry Jones Floridas koraani eksemplaride põletamise ning see põhjustas Afganistanis rahutused, milles hukkus kaheksa ÜRO välistöötajat.

„Mida te nendest hiljutistest raamatupõletamistest arvate?”

– Minu meelest on šokeeriv ja kohutav, et inimesed selliseid asju teevad. Nad on lihtsalt pimedad.

– Minu meelest on see täpselt sama hull, see ei ole oluline, kelle raamatuid täpselt põletatakse. See on lubamatu, et keegi teise rassi, religiooni, ideoloogia vms vastu midagi sellist teeb...

– Jah, ühelgi valitsusel ei ole õigust võtta kelleltki tema religiooni või veendumusi. See lihtsalt ei ole õige!

– Ignorantsus on ignorantsus, sellest ei ole kellelegi kasu. Raamatute põletamine on väga ränk rünnak. Kõigega ei pea nõus olema – ta ei pidanud koraani õigeaks pidama, aga see ei tähenda, et koraani kui raamatu peaks ära põletama. See ei ole mõistlik.

– Inimesed õpivad vigadest, eriti natsionaalsotsialismi puhul. Seda teemat peeti kaua tabuks, kuid enam mitte. Mineviku vead on tänased õppetunnid – raamatute põletamine on tänapäeva Saksamaal kujuteldamatu.

„Või on see tõesti kujuteldamatu?”

Suur tänu, Chronos Media GmbH!

Filmi autorid: Lorenz Hutegger, Kathrin Pham, Tamara Messer, Sassan Esmailzadeh, Sami Yazicilaroglu.